

Studia Biblica Slovaca

Ročník 11

2019

Číslo 1

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník XI (2019), číslo 1

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Redakčná rada/Editorial board:

Georg BRAULIK OSB (Wien, AT)

Jaroslav BROŽ (Praha, CZ)

Jeremy CORLEY (Dublin, IE)

Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, IT)

Pavol FARKAŠ (Nitra, SK)

Juraj FENÍK (Košice, SK)

Massimo GRILLI (Roma, IT)

Leslie HOPPE OFM (Chicago, US)

Peter JUHÁS (Münster, DE)

Branislav KLUŠKA (Ružomberok, SK)

Róbert LAPKO (Košice, SK)

Libor MAREK (Detroit, US)

Helena PANCZOVÁ (Bratislava, SK)

Petr POKORNÝ (Praha, CZ)

Jaroslav RINDOŠ SJ (Bratislava, SK)

Milan SOVA (Bratislava, SK)

Fides Iveta STREKOVÁ CJ (Prešov, SK)

Jozef TIŇO (Bratislava, SK)

František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie, SK)

Miroslav VARŠO (Košice, SK)

Ian YOUNG (Sydney, AU)

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín, SK)

Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)

Redaktor pre recenzie: Július PAVELČÍK (České Budějovice, CZ)

Výkonný redaktor: Martina KORYTIAKOVÁ (Roma, IT)

Za recenzovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Obálka: Karol Hájiček

Na príprave publikácie sa podieľali: Lionel Goh OFM, Zuzana Očkajáková, Rosario Pierri OFM, Milan Tomaga, Lucilla Mária Tongel'ová SDR a Kevin Zilverberg.

Príspevky v slovenčine, češtine a angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziu prosíme poslať na adresu redakcie: *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Preferované fonty písma pre hebrejčinu a gréčtinu sú SBL Hebrew and SBL Greek. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verziou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Spresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné na www.biblica.sk.

Články časopisu sú abstrahované v dvoch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591 a *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 6/2019

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

e-ISSN 2644-4879

EV 3744/09

Kánonicko-intertextuálne čítanie a biblická hermeneutika

K aktuálnej diskusii v starozákonnej vede*

Georg Braulik OSB

1 Viacznačnosť a jednota Svätého písma

Biblia je *jedna celistvá kniha a zároveň má podobu mnohých kníh*, ba celej knižnice. Jej knihy vytvárajú premyslený výber z omnoho bohatejšej židovskej a ranokresťanskej literatúry, ako nám to pôsobivo ilustrujú nálezy textov z Kumránu. Vznikali počas dlhého obdobia. Možno predpokladať, že to bolo viac ako 1 000 rokov. Pochádzajú z viacerých kultúrnych svetov a sú napísané po hebrejsky, aramejsky alebo grécky. Majú podobu rozličných literárnych žánrov a rovnako aj ich výpovede sú odlišné. Aj napriek tejto nanajvyš rôznorodej knižnej zbierke vnímame v našej kultúrnej tradícii Bibliu ako jeden celok. Biblia vyvoláva tento dojem prostredníctvom troch jednotiacich dimenzií: dejinami vzniku biblických kníh so všetkým, čo vytvára dejiny (1); prostredníctvom hlavnej výpovede, ktorá sa od začiatku ako *cantus firmus* tiahne rôznorodou textovou polyfóniou (2); a nakoniec vlastnosťou Biblie byť kánonom, čo v prvom rade znamená, že sa viaže na spoločenské inštitúcie a ich každodenný život (3). Toto prepojenie ale nevzniklo jedným záväzným úkonom, napríklad kanonizáciou určitých písomností na synode, ale je výsledkom procesu samotného vzniku biblických kníh, je jeho neoddeliteľnou súčasťou. Povedomie kánonu je zakorenené v samotnej biblickej literatúre, v zbierke a kompozícii rôznorodého bohatstva tradícií veriaceho spoločenstva, ktoré mu dáva autoritatívnu a aktualizovateľnú celkovú podobu. Chceli by sme najprv krátko opísať tieto *tri dimenzie jednoty našej Biblie*. Tvoria totiž parket, na ktorom biblická hermeneutika skúša svoje prvé tanečné kroky.

* Prednáška pre Rakúsku akadémiu vied vo Viedni. Z nemeckého originálu *Kanonisch-intertextuelle Lektüre und Bibelhermeneutik. Zur aktuellen Diskussion in der alttestamentlichen Wissenschaft* preložil Miroslav Varšo, CSPV SAV.

(1) Najstaršie texty Starého zákona môžu pochádzať už z druhého predkresťanského tisícročia, keď vznikal biblický Izrael – ako Miriamina pieseň o Trstinovom mori v Knihe Exodus alebo Deborin víťazný hymnus v Knihe sudcov. Na začiatku prvého tisícročia vznikli prvé historické diela. Predstavovali úplne novú umeleckú prózu. Rozprávajú o vzniku štátu zo segmentovanej spoločnosti a o udalostiach z Dávidovho a Šalamúnovho kráľovského dvora. Aby sa podarilo zachrániť hodnoty zanikajúcej roľníckej slobody, právnici zhromaždili a zachytili dovtedy len ústne odovzdávané právne tradície do tzv. Knihy zmluvy, ktorá je súčasťou Sinajského rozprávania. Od 8. storočia sa začali zapisovať aj prorocké výroky. Rozhodný impulz k produkcii najstarších kníh zhromaždených v našej Biblii vzišiel zo zániku Dávidovho štátu v r. 586 pred Kr. Predovšetkým historické otrasy vyvolali potrebu príkladných výkladov dejín a podnietili ich kodifikáciu, teda kanonizáciu trvalých normatívnych tradícií. Jeruzalemská inteligencia násilne vysídlená do Babylonu zhromaždila všetky texty a pamäte, ktoré prežili katastrofu, zoštylizovala ich a komentovala. Pokúsila sa tým zrozumiteľne vyložiť dejiny a z dejinných skúseností navrhnúť lepšiu budúcnosť. Zároveň vznikli nové texty, ktorých úlohou bolo po zániku všetkých politických a náboženských inštitúcií udržať pokope rozptýlené židovské skupiny. Duch tzv. deuteronomického zákona živil písanie deuteronomistického historického diela až do konca babylonského zajatia a rozrástol sa okrem Knihy Deuteronomium o Knihu Jozue, Knihu sudcov, Knihy Samuelove a Knihy kráľov. Rovnaká skupina autorov zostavila aj knihu Jeremiáš. V odlišnom kruhu deportovaných vznikol tzv. kňazský spis, ktorý rozprávanie dejín začal stvorením sveta. Tento spis sa stal neskôr základom Tóry, tzv. piatich Mojžišových kníh. Pravdepodobne od tej istej skupiny pochádza aj kniha Ezechiel. Niekde inde bola prepracovaná predloha knihy Izaiáš a k nej sa pridalo Oratórium útechy neznámeho exilového proroka Deuteroizaiáša. K týmto trom veľkým celkom exilovej literatúry pribudli ešte iné, kratšie spisy. Pretože diela troch autorských skupín sa navzájom jasne odlišovali, na začiatok a na koniec kníh boli vedome zapracované jazykové signály, ktoré ich vzájomne spájajú. Výklad písma tak viedol k ďalšiemu procesu jeho formovania a z dejín výkladu sa stávali dejiny kánonu.

K skutočnému celkovému zjednoteniu ale dochádza až v *druhej fáze* dejín vzniku Biblie. Novobabylonskú svetovú ríšu vystriedala v 6. storočí Perzská ríša a do Judska doputovali skupiny navrátilcov. Spolu s tamojšími obyvateľmi vytvorili po skúsenosti antištátneho roľníckeho kmeňového zväzku a štátne organizovanej monarchie nové spoločenské zriadenie, konkrétne subštátnu občiansku spoločnosť vedenú kňazmi pri novopostavenom Jeruzalemskom

chráme. Ako „ústava“ tejto spoločnosti bola zostavená Mojžišova Tóra, schválená perzskou vládou, a okolo roku 400 bola kňazom a znalcom práva Ezdrášom promulgovaná v Jeruzaleme. Stala sa prvou zbierkou svätých kníh pre bohoslužbu. Týchto päť zvitkov, Mojžišov Pentateuch, obsahuje rozprávania od stvorenia sveta cez dejiny patriarchov a národa až po Mojžišovu smrť, čím naratívne predostierajú návrh spoločnosti podľa Božej vôle. Táto sa zároveň pokladá aj za spoločenstvo recipientov – ideálneho čitateľa tohto zakladateľského mýtu. Literárnou predlohou Pentateuchu je kňazský spis, ale doplnené boli predovšetkým staré a nové rozprávania a právne tradície týkajúce sa Sinaja a obdobia putovania po púšti. Redakčné pasáže navzájom prepojili dovtedy oddelené jazykové svety. Podobný proces prebehol aj pri ostatných knihách, historických a prorockých, rovnako medzi žalmami, kde boli na strategických miestach vytvorené literárne prepojenia. Predovšetkým v prorockej literatúre sa dopracovali pasáže o budúcej nádeji. Toto prerábanie a spájanie do vyšších textových celkov prebiehalo predovšetkým v chráme, kde sa historické a prorocké zvitky zhromažďovali a študovali. Znova sa tým ukazuje dialektický vzťah medzi vznikom biblických kníh a formovaním identity veriaceho spoločenstva, ktorému slúžili.

V *tretej fáze* v období helenistických veľmocí sa takto vypracovaný celok rozširoval už iba o literárne doplnky. Až teraz prichádzajú do knižného kánonu staré múdroslovné spisy a „učebnice“ jeruzalemskej chrámovej školy. Kniha Sirachovcova a Šalamúnova múdrosť integrujú ich múdroslovné myslenie do zákonodarnej a dejinnej tradície. Kniha Daniel necháva vyhasnutú prorockú aktivitu vzplanúť v podobe apokalyptiky a kronistické dejepisné dielo píše celé dejiny Izraela ešte raz odznova. Ku koncu druhého kresťanského storočia je v kresťanskom spoločenstve, ktoré sa medzičasom osamostatnilo, podobným spôsobom priradený k Starému zákonu Nový zákon. Aj jeho knihy sa vzťahujú na izraelské spisy a aktualizujú ich. Napríklad evanjeliá odkazujú na žalmy, ktoré sa naplnili v Ježišom živote; Pavol rozoberá starý problém ospravedlnenia a nachádza podobné riešenie ako deuteronomistická teológia; Jánova apokalypsa využíva obrazný svet Daniela, Ezechiela a iných prorokov. Ale novozákonná zbierka kníh nemôže byť ďalej rozširovaná, čo vyplýva z jej prirodzenosti, lebo Ježiš z Nazareta, ktorého literárne reflektuje, bol vnímaný ako plnosť všetkého, čo sa doteraz Izrael ako spoločenstvo snažil dosiahnuť, stal sa zavŕšením všetkých prisľúbení.

(2) Prichádzame k druhej dimenzii, ktorá vytvára z pluralistického komplexu biblických textových skladieb jednotu – k zreteľu na *spoločnú vec*.

Môžeme len naznačiť, čo to je. Biblické knihy sú od začiatku do konca zamerané na jedinečnú ľudskú spoločnosť. Preto Boh volá Abraháma preč spomedzi národov sveta, preto vyvádza Izrael z Egypta. Jeho exodus ale nesmeruje ani do večnosti, ani do zvrátenia. Jeho cieľom je vstup do zasľúbenej zeme. Lebo tam sa má dariť spoločnosti predstavenej v Mojžišovej Tóre. To sú začiatky. Ale aj potom ostáva v platnosti ten istý princíp. Na konci Nového zákona v závere Jánovej Apokalypsy zostupuje z neba na zem nový Jeruzalem. A v miere, v akej ten nadobúda podobu už teraz, uprostred starých spoločností tohto sveta, sa ukazuje pravá tvár Boha.

(3) Biblia teda v súlade so svojim vnútorným imperatívom odkazuje na spoločnosť. Vzťah biblických kníh k spoločnosti sa prejavuje ešte raz vo výnimočnom zmysle v treťom rozmere vytvárajúcom jednotu, v *kánone*. Tento rozmer je úzko spätý s obidvomi práve menovanými. Lebo pre kánon ako makrotext sú príznačné predovšetkým nasledujúce znaky: obsahuje množstvo kníh, snaží sa o ich obsahovú jednotu a vyraduje iné spisy z rovnakej kánonickej platnosti. Spojenie týchto troch prvkov súvisí s tým, že kánon musí byť definovaný *predovšetkým z jeho spoločenskej funkcie*. Je vytvorený na používanie určitého spoločenstva, v ktorom je recipovaný, a považuje ho za základný neodvolateľný dokument, podľa ktorého chce myslieť a žiť. Kánonické spisy sprostredkujú zakladajúce úkony spoločnosti a zabezpečujú jej sebaepochopenie počas všetkých zmien. Na druhej strane vytvára zhromaždenie spoločenstva, napríklad synagógy alebo kresťanského spoločenstva, v ktorom sa sväté knihy čítajú počas liturgie – ďalší princíp jednoty Biblie. Zhromaždenie je spoločenským priestorom skúsenosti a zodpovedá rovnakému priestoru, v akom predtým kánon vznikol. Kánon je teda vzťahovým pojmom a vystihuje fenomén recepcie. Z toho ale vyplýva aj nasledovné: pretože recepcie a výklady Božích dejín s Izraelom a Cirkvou sú odlišné, v súčasnosti majú synagóga a kresťanské cirkvi odlišné podoby biblického kánonu. Prirodzene, v kánone nemá každá jeho rozsahová odlišnosť rovnakú hermeneutickú závažnosť.

2 Kánon ako základná kategória modernej biblickej hermeneutiky

Novoveká biblická veda skúmala dlhý čas iba biblické knihy – v množnom čísle – ale nie Bibliu ako jednotný text. Pritom tradičné metódy historicko-kritickej exegézy pokladali mnohoznačné paralelné a proti sebe stojace texty Písma predovšetkým za zdroj literárno-historických rekonštrukcií.

Poukázaním na vývin textu chceli zjednodušiť porozumenie jeho komplexnosti a odlišností. Od sedemdesiatych rokov sa predovšetkým zásluhou Brevarda S. Childsa¹, Jamesa A. Sandersa² v Spojených štátoch; Norberta Lohfinka³ a Rolfa Rendtorffa⁴ v nemecky hovoriacom priestore, stal kánon pozvoľna *východiskovou kategóriou modernej biblickej hermeneutiky*⁵. Pri kánonickom výklade nadobúda pred rozmerom dejinného vývoja prevahu sociologická a teologická úloha kánonu ako Svätého písma veriaceho spoločenstva tak, ako sme ju práve opísali. Predlohou vedeckého výkladu sa stáva kánon. Týmto sa s ním zaoberá analogicky k iným vedeckým disciplínam zaoberajúcim sa výkladom textov, považovaných spoločnosťou za klasické, pričom sa im na univerzitách venujú samostatné fakulty (literatúra, právo, dejiny atď., pozn. prekladateľa). Hlavná otázka druhej časti našich úvah preto znie: Čo načrtáva biblický kánon ako text z *literárneho hľadiska*?⁶ Sú to predovšetkým prvky kontextu, štruktúry a média recepcie. Pokúsime sa ich krátko predstaviť.

(1) Kánon predstavuje pre každý jednotlivý text *časovo a vecne posledný literárny kontext*, pričom nezávisí od toho, či ide o samostatný text, o knihu alebo skupinu kníh. Určuje rozhodujúci významový rámec. Kánon vznikol tým, že jednotlivé texty vytvorili nový, väčší kontext. Tomuto kánonickému procesu predchádzali analogické kánonické procesy. Zoberme ako príklad knihu Ozeáš. Prorok Ozeáš vystúpil v 8. stor. pred Kr. v Severnom izraelskom kráľovstve. Pretože jeho slová boli vnímané ako slová živého Boha, sprostredkovali aj napriek časovému obmedzeniu základné poznatky o Božom konaní v Izraeli. Prorocké slová bolo preto možné aplikovať aj na nové dejinné okamihy. Preto ich Ozeášovi učeníci spísali. Jednotlivé prorokove slová zredukovali do základnej výpovede, to znamená, že ich dekontextualizovali a vytvorili z nich spis, čím jeho slovám vytvorili nový kontext. Ak už prechod od ústneho ohlasovania k zapísaniu textu bol veľmi odlišný od presného zvukového záznamu, tak neskôr už úplne chýbal záujem o zachovanie pôvodných súvislostí a rečového prejavu. Jedinečné prorocké ohlasovanie sa jeho zápisom zmenilo na modelové, ba principiálne. Mohlo by byť zaujímavé počuť Ozeášove obvinenia

¹ Porov. napríklad resumé v CHILDS, *Biblical Theology*.

² SANDERS, *Canon and Community*.

³ Napríklad LOHFINK, Was wird anders bei kanonischer Schriftauslegung?; LOHFINK, Eine Bibel – zwei Testamente.

⁴ RENDTORFF, *Theologie des Alten Testaments*.

⁵ Porov. napríklad UTZSCHNEIDER – BLUM (Hrsg.), *Lesarten der Bibel*.

⁶ Pozri napríklad AUWERS – DE JONGE (eds.), *The Biblical Canons*.

v ich pôvodnom, historicky jedinečnom znení tak, akoby sa ešte hypoteticky dali rekonštruovať. Zároveň by ale boli pre nás minulé a bezvýznamné. V skutočnosti práve Ozeášova kniha z nich už dávno rôznymi prepracovaniami vytvorila normatívne slovo pre Izrael všetkých čias. Kánonický proces dokonca pôsobil aj po vzniku knihy. Mladšie prorocké knihy siahali po starších prorockých spisoch, napríklad kniha Ozeáš po textoch knihy Amos, v snahe sprostredkovať súčasníkom celú Božiu vôľu a túto aj aktualizovať, nakoľko to jednotný pohľad na všetky existujúce zapísané prorocké slová umožňoval. Potom boli literárne navzájom prepojené knihy Amos a Ozeáš pozvoľna zaradené do vznikajúcej knihy dvanástich malých prorokov, ktorá sa postupne s ostatnými prorockými spismi zrástla s prorockým kánonom. Všetky tieto transformačné procesy od dekontextualizácie a novej kontextualizácie sa ukončili až pri vytvorení celého kánonu. Kánonická exegéza číta biblické texty v tejto záverečnej textovej podobe, v ktorej historický profil jednotlivých textov zanikol⁷.

(2) Aj keď je kánon navonok uzavretý (nemôže sa rozrastať, pozn. prekladateľa), dovnútra je stále otvorený, pričom sa zároveň zatvára aj otvára. Týmto vytvára v rámci svojich hraníc mnohovýznamovosť plnú napätí a protikladov. Chce tým vyvolať teologickú debatu o pravde. Knižnica klasikov, ktorú kánon pre tento dialóg ponúka k dispozícii, nie je ale neusporiadaným archívom. Má *špecifickú štruktúru*. Norbert Lohfink označil jeho architektoniku ako „kontúrovanú intertextualitu“. Jej význam vysvetľuje na postavení a úlohe Mojžišovej Tóry nasledovne: Tóra zaujíma v starozákonnom kánone odlišnú pozíciu ako ostatné knihy. Už len preto, že stojí na začiatku všetkých kódexov, vecne sa na ňu vzťahujú ostatné skupiny kníh a často sú s ňou prostredníctvom vhodných textových elementov literárne spojené. Tóra sa síce končí Mojžišovou smrťou mimo zasľúbenej zeme na prahu naplnenia záchrany, ale je doplnená ďalšími časťami kánonu ako jej možnými výkladmi: v historických knihách ako dejinné uskutočnenie spoločnosti navrhovanej Tórou, čo sa ale nakoniec nepodarí; v žalmoch v meditatívnom prepracovaní rôznorodých skúseností s Bohom; v múdroslovných spisoch prostredníctvom reflexií, vo vzdelanostnom horizonte otvorenom svetu; nakoniec v prorockých spisoch prítomnosťou kritických výpovedí a budúcich prisľúbení. Mimochodom, v Novom zákone majú evanjeliá podobnú úlohu voči ostatným novozákonným spisom ako v Starom zákone Tóra. Usporiadanie polyfónneho kánonu do vybraných skupín kníh vytvára hermeneutický predpoklad pre čítanie celej Biblie, čím usmerňuje jej recepciu.

⁷ BALLHORN – STEINS (Hrsg.), *Der Bibelkanon in der Bibelauslegung*.

(3) Kánon ale neurčuje iba svoju recepciu, ale formuje aj svojich recipientov. Vyrástol z vnútrobiblického dialógu a vyžaduje *recepčné médium*, ktorým je spolupráca čitateľa, aby čítanie bolo kreatívne, zmysluplné a aktuálne. Pre túto interakciu poskytuje kánon bezhraničný priestor možností kontextualizácie. Čítanie v tomto priestore znamená prepájanie textov. To spočíva v postavení podobných textov do vzájomného vzťahu, vo vnímaní tematických vlákien a analogických zoskupení motívov. Úlohou exegézy je teda vyjadriť vzájomné prepojenia jednotlivých textov a možnosti ich recepcie vytvorené kánonom, a tak odhaliť bohaté, no v žiadnom prípade nie neurčité významové bohatstvo biblických textov. Pri tom si dnešná biblická veda vypomáha novými intertextuálnymi teóriami.

Ak kánonický výklad zohľadní tri načrtnuté literárne rozmery kánonu ako kontextu, špecifickej štruktúry a média recepcie, musí sa vyhnúť *dvojitému nedorozumeniu*. Po prvé, kánonický výklad nepredstavuje *žiadnu alternatívu k historicko-kritickej exegéze*. Túto nemožno obísť. Je to preto, že záverečná kánonická podoba textu sa vytvárala postupne, takže kánonický celok je viac ako úmysel posledného prepracovania. Dost' často v sebe nesie stopy dejín viery a zjavenia a viaže texty na historické postavy ako Mojžiš, Dávid, Izaiáš, Pavol, takže nedovoľuje splošťujúcu exegézu záverečnej podoby textu. Po druhé, kánonický výklad nie je identický *so synchronným výkladom textu*, aj keď si ním môže poslúžiť. „Synchronne“ evokuje metaforu času, zatiaľ čo základnou metaforou kánonicko-intertextuálneho výkladu je priestor. Nezaujíma sa o chronológiu, ale o meniace sa priestory alebo horizonty kánonu, v ktorom intertextualitu regulujú podobnosti. Okrem toho kánonická exegéza pamätá na dialóg čitateľa s textom, na implicitného čitateľa v texte, rovnako ako aj na aktuálneho čitateľa; lebo biblický kánon sa viaže na veriace spoločenstvo a je modelovaný recepčne-esteticky. Skratka „kánonický výklad Písma“ je názvom pre rôzne spôsoby kladenia otázok, na ktorých odpovede sa v súčasnosti vyvíja metodický program.

3 K metodike kánonicko-intertextuálnej exegézy

Hermenutické úsudky, ktoré sme v prvej časti získali z perspektívy jednoty Biblie a v druhej časti z uvedomenia si spoločenskej funkcie kánonu, vedú, prirodzene, k tretej časti, k metodike, teda k *praxi tzv. kánonicko-intertextuálneho výkladu*. Preň je rozhodujúce to, že výklad Písma je čítaním odkázaným na metodiku, konkrétne je to čítanie sprevádzané neustálym

prepájaním textov v priestore kánonu. Ako sa ale dá text metodicky čítať vo svetle iného textu? Georg Steins ponúkol koncept procesu takéhoto čítania na jednom z najdôležitejších starozákonných textov, a to na tzv. „zviazaní Izáka“ v kontexte kánonu (Gn 22)⁸. Jeho postup môžeme iba načrtnúť. Pozostáva z dvoch krokov. V prvom, *analyticko-popisnom kroku* sa kladie otázka, aké texty vykladaný text pripomína. Pritom sa opisujú referenčné signály, ako napríklad zhodné lexémy, formy a témy, ich spoločné vlastnosti, ako aj odlišnosti. Týmto sa definuje ich vzájomný vzťah. Aj v prípade, že odhalená súvzťažnosť nebola úmyslom samotného autora alebo redaktora, ide o „kánonickú intertextualitu“, ktorú nemožno prehliadať. Druhý krok, *synteticko-interpretatívny*, sa pýta na prínos evokovaného referenčného textu pre význam vykladaného textu u čitateľa, ktorý je znova spoločensky a dejinne ukotvený. Množstvu referenčných textov zodpovedá aj spôsob výkladu v neustále nových možnostiach, ktoré definujú intertextuálny priestor textu práve prostredníctvom mnohopočetných vzťahov.

Kánonický prístup výkladu Písma, ktorý sme sa pokúsili načrtnúť tak, ako o ňom dnes biblická veda diskutuje, nie je nič nové, akoby sa mohlo niektorým zdať. Pracovala s ním už exegéza rabínov a cirkevných otcov. Napríklad v minulom storočí takto koncipoval Martin Buber svoj slávny preklad Starého zákona na pozadí hebrejského kánonu. Na záver uvedieme niekoľko jeho zásadných úvah, ktoré predložil vo svojej brožúrke *Písmo a jeho preklad do nemčiny*:

Biblické texty je nutné vnímať ako texty Biblie, to znamená ako celok, ktorý aj napriek tomu, že vyrástol z mnohých a rôznych, celých aj fragmentárnych prvkov, možno pokladať za úplnú organickú jednotu a iba ako takú ju možno pochopiť. Povedomie, ktoré stálo pri vzniku Biblie... pôsobilo nielen pri zostavovaní kánonu, ale už dávno predtým na pomalom raste jednotlivých k sebe patriacich textov. Kompozičná práca bola „biblická“ ešte predtým, ako vznikla predstava o biblickej štruktúre. Sústredeným pohľadom sa orientovala na rôzne časti a vytvárala vzájomné prepojenia medzi jednotlivými textami, medzi knihami, kľúčové pojmy nechávala objasňovať od miesta k miestu, zahalený význam javov, ktorý sa v jednom rozprávaní iba čiastočne poodhalil, v inom sa úplne ozrejml.⁹

K tomu dodal: „Stojíme ešte len na začiatku metodického poznania.“¹⁰ Trvalo viac ako pol storočia, kým sa tento „začiatok“ dostal do pohybu. Deje sa to práve teraz.

⁸ STEINS, *Die »Bindung Isaaks« im Kanon (Gen 22)*.

⁹ BUBER – ROSENZWEIG, *Die Schrift und ihre Verdeutschung*, 314.

¹⁰ BUBER – ROSENZWEIG, *Die Schrift und ihre Verdeutschung*, 314.

Zoznam použitej literatúry

- AUWERS, Jean-Marie – DE JONGE, Henk Jan (eds.): *The Biblical Canons* (BETL 163), Leuven: Peeters, 2003.
- BALLHORN, Egbert – STEINS, Georg (Hrsg.): *Der Bibelkanon in der Bibelauslegung. Methodenreflexionen und Beispiele*, Stuttgart: W. Kohlhammer, 2007.
- BUBER, Martin – ROSENZWEIG, Franz: *Die Schrift und ihre Verdeutschung*, Berlin: Schocken, 1936.
- CHILDS, Brevard S.: *Biblical Theology of the Old and New Testaments: Theological Reflection on the Christian Bible*, London: SCM, 1992.
- LOHFINK, Norbert: Was wird anders bei kanonischer Schriftauslegung? Beobachtungen am Beispiel von Psalm 6, *JBTh* 3 (1988) 29-53.
- LOHFINK, Norbert: Eine Bibel – zwei Testamente. In: Christoph Dohmen – Thomas Söding (Hrsg.): *Eine Bibel – zwei Testamente. Positionen Biblischer Theologie*, Paderborn: Schöningh, 1995, 71-81.
- RENDTORFF, Rolf: *Theologie des Alten Testaments. Ein kanonischer Entwurf. Bd. I: Kanonische Grundlegung*, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 1999.
- SANDERS, James A.: *Canon and Community: A Guide to Canonical Criticism* (GBSOT), Philadelphia: Fortress, 1984.
- STEINS, Georg: *Die »Bindung Isaaks« im Kanon (Gen 22). Grundlagen und Programm einer kanonisch-intertextuellen Lektüre* (HBS 20), Freiburg: Herder, 1999.
- UTZSCHNEIDER, Helmut – BLUM, Erhard (Hrsg.): *Lesarten der Bibel. Untersuchungen zu einer Theorie der Exegese des Alten Testaments*, Stuttgart: W. Kohlhammer, 2006.

Zhrnutie

V exegetickej diskusii sa popri dejinnom literárno-vedeckom výskume biblických textov postupne dostáva do popredia kánonicko-intertextuálna lektúra. Tá vníma Sväté písmo v jeho celistvosti. Príspevok opisuje (1) trojrozmernú jednotu Písma: dejiny formovania svätých Písam od začiatku po vznik jednoliatej knihy, jej hlavnú obsahovú výpoveď, konkrétne vznik spravodlivej spoločnosti, ktorá sa stala ustanovujúcim dokumentom Svätého písma. Nakoniec proces kanonizácie, ktorým sa Sväté písmo stalo ustanovujúcim dokumentom spoločenstva jeho adresátov. Preto sa kánon (2) stretáva s rastúcim záujmom modernej hermeneutiky. V jeho priestore sa odvíja mnohohlasný a napínavý teologický dialóg o Pravde. „Kontúrovaná intertextualita“ (N. Lohfink) kánonu vyzýva čitateľa k tvorivej spolupráci. Nakoniec (3) sú stručne predstavené dva metodické kroky kánonického výkladu Písma: analyticko-popisný a synteticko-interpretatívny.

Kľúčová slová: kánonicko-intertextuálne čítanie Biblie, biblická hermeneutika, jednotu Svätého písma, poznávacie znaky a funkcie kánonického charakteru, dva metodické kroky kánonického výkladu Biblie.

Summary

Approaching biblical research from the perspective of history and literature has long been given. Added to these approaches, the canonical and intertextual reading of the Bible is increasingly gaining importance within the exegetical debate. Considering texts within their canonical context, and in their interaction with other textual units within the canon, implies that the unity of Scripture would be a basic premise of this kind of reading. This contribution describes (1) three dimensions creating unity: the history of the origin of Scripture as one coherent book; furthermore its collective concern, namely the creation of a just society, which reveals the true Face of God; and thirdly the process of canonisation, leading to the establishment of Holy Scripture as the founding document of a community of reception. Therefore, (2) modern biblical Hermeneutics is increasingly paying attention to the canon. Within the confines of the canon, a polyphonic and intense theological discourse on Truth can be distinguished. The “contoured intertextuality” (N. Lohfink) of the canon challenges the reader towards creative participation in this discourse. Finally, (3) the two stages of the canonical reading of Scripture – the analytical-descriptive and the synthetic-interpretive – are briefly described.

Keywords: intertextual canonical reading of Scripture, biblical hermeneutics, unity of Holy Scripture, characteristics and functions of the canon, two stages of canonical interpretation of the Bible.

Georg Braulik OSB
Freyung 6 (Schottenabtei)
1010 WIEN, Austria
georg.braulik@univie.ac.at

Obsah

Georg BRAULIK

Kánonicko-intertextuálne čítanie a biblická hermeneutika.

K aktuálnej diskusii v starozákonnej vede 1-10

Blažej ŠTRBA

Od kráľovho krčaha k prorokovmu. Prieskum motívu

„krčaha“ חַרְחָלָה v masoretskom texte 11-28

Massimo GRILLI

Usmernenia a výzvy pre novozákonnú biblickú teológiu 29-41

Eubomír MAJTÁN

Timotej – Pavlov delegát v komunitách. Osoba delegáta v Pavlových listoch vo svetle grécko-rímskej korešpondencie a rabínskej

halachickej literatúry 42-56

Abstrakty a recenzie 57-72

Správy a oznamy 73-86

Contents

Georg BRAULIK

Intertextual Canonical Reading and Biblical Hermeneutics:
Remarks on the Current Dialogue within Old Testament
Scholarship 1-10

Blažej ŠTRBA

From the King's Jug to the Prophet's. Exploring the Motif of
"Jug" יַיִן in the Masoretic Text 11-28

Massimo GRILLI

Guidelines and Challenges for New Testament Biblical Theology ... 29-41

Lubomír MAJTÁN

Timothy – Paul's Agent in the Communities. The Status of Agent
in the Pauline Epistles in the View of Greco-Roman Diplomatic
Correspondence and Rabbinic Halachic Literature 42-56

Abstracts and Reviews 57-72

Communications and References 73-86